

**İMAM ABDULLAH İBN HABİB RUBEY'A EBU
ABDURRAHMAN ES-SÜLEMİ**

Dr. Ahmet MADAZLI

I— Hayatı :

Ashâb-ı Kirâm'ın meşhûr kâriyelerinden okumuş, Tabiûn kırâat âlimlerinden Ebû Abdurrahmân es-Sülemi. (ö. 73/692)

Adı : Abdullâh, babasının adı : Habîb İbn Rubey'a, künyesi: Ebû Abdurrahmân, nisbeleri: es-Sülemi, el-Küffî'dir. (1)

Ebû Abdurrahmân es-sülemi'nin doğum tarihi yakînen belli değildir, Ancak Rasûlullâh (S.A.V.) hayatta iken doğduğu bilinmektedir. (2)

Babası, Hz. Peygamberle sohbet etmiştir. (3)

Es-Sülemi Tabiûndandır. (4) Karîdir. (5) Büyük Kırâat-

1. el-İsfehânî Ebû Nuaym, Ahmed İbn Abdillâh: Hilyetü'l-Evliyâ' ve Tabakâtü'l-Esfiyâ', Beyrut, 1387/1967, V. 192-193; el-Bağdâdî, Ebû Bekr, Ahmad b. Ali el-Hatîb: Tarihu Bağdâd, Beyrut, trs. IX. 431; ez-Zehebî, Ebû Abdullâh Muhammed: Tezkiratü'l-Huffâz, Beyrut, trs. I. 58; ez-Zehebî, Ebû Abdullâh Muhammed: Ma'rifetü'l-Kurrâ'il-Kibara't-Tabakâti ve'l-A's a r, Mısır, 1387/1967, I, 45; İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ: el-Bidâye ve'n-Nihâye, Beyrut, 1966, IX. 6; İbnü'l-Cezerî, Muhammed İbn Muhammed: Gâyetü'n-nihâye fi tabakâtü'l-Kurrâ, G. Bergstrosser nşr. Mısır, 1351/1926, I. 413; İbnü'l-Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali: Tehzibü't-Tehzîb Haydarabât, 1325, V. 183-184.
2. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45; Gâyetü'nihâye, I. 413.
3. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45; Gâyetü'n-Nihâye, I. 413; el-Aynî, Bedrüddin Muhammed İbn Ahmed: Umdetü'l-Kâri bi şerhi'l-Buharî, İstanbul, 1303, IX.331; Tezîbü't-Tehzîb, V. 184; İbn Hacer el-askalanî, Ahmed İbn Ali İbn Muhammed İbn Muhammed İbn Ali: el-İsâbe fi Temzizi's-Sahâbe, Mısır, 1358/1939, I. 305.
4. Tarihu Bağdâd, IX. 431; İbnü'l-Cezerî, Muhammed İbn Muhammed: en-Neşr fi Kırâati'l-Aşr, Mısır, trs, I. 3.
5. Tehzibü't-Tehzîb, V. 184.

imâmlarının, kabile ulularının (6), ve Kufe'îlerin mukr'i (Kur'an ve Kirâat hoca) dır (7).

Kûfe'de Mescid-i A'zam'da imâmlık yapmıştır (8).

Huzeyfetü'l-Yemânî (ö. 44/684)'nin sağlığında Medâin'e gitmiştir. (9)

Es-Sülemî (anadan doğma) a'ma idi. (10)

Abdülmelik İbn Mervân (ö. 86/705)'ın hilâfeti ve Bişr Mervan (ö. 75/694)'in vâliliği zamanında Kûfe'de hicrî 73 tarihinde vefât etmiştir. (11)

II— Hocaları :

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî, Rasûlullâh (s.a.v.) devrinde Ashab-ı Kirâm'dan Kurra'lıkla meşhûr olmuş Ubeyy İbn Ka'ab (ö. 19/640), Abdulah İbn Mes'ud (ö. 32/652), Hz. Osmân (ö. 36/656), Hz. Ali (ö. 40/660), Zeyd İbn Sâbit (ö. 48/668) den ders almıştır. (12)

Es-Sülemî bir rivâyetinde Hz. Ali'den çok okuduğunu, Mus-ha'ı tutup Hz. Ali'nin de kendisine Kur'ân okuduğunu (13), diğ-er bir rivâyetinde ise; Kur'ân-ı babasından öğrendiğini, babası-nın da, Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabından olduğunu ve onunla be-raber bulunduğunu ifade etmiştir. (14)

Öğrencisi İmâm Âsım (ö. 127/744)'ın bir rivâyetine göre es-Sülemî, «Kur'ân'ı Hz. Ali'den öğrendim» demiştir. (15)

6. Hilyetü'l-Evliyâ' IV. 191.
7. Tarihu Bağdâd, IX. 431; el-bidâye ve'n-Nihâye, IX. 6; Tezkiretü'l-Huffâz, I. 58; Ma'rifetü'l-Kurrâ' I.45; Gâyetü'n-Nihâye, I. 413.
8. İbn Sa'd, Tabakatü'l-Kübrâ, Beyrut, 1376-1380/1957-1960, VI. 172;
9. Tarihu Bağdâd, IX. 430.
10. Tarihu Bağdâd, IX. 431; el-Bidâye, IX. 6; Tezkiratü'l-Huffâz, I. 58; Ma'ri-fetü'l-Kurrâ, I. 45; Gâyetü'n-Nihâye, I. 413.
11. İbn Mücâhid; Kitâbü's-Seb'a fi'l-Kirâat, Mısır, 1972, s. 68; Tezkiratü'l-Huffâz, I. 58-59; Gâyetü'n-Nihâye, I. 414.
12. ed-Dâni, Ebû Amr Osmân İbn Said: et-Teysîr fi'l-Kirâati-s-Seb', İstan-bul, 1930, S. 9; Kitâbü-s-Seb'a, s. 69; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45; Gâyetü'n-Nihâye, I. 413.
13. Kitâbü's-Seb'a, s. 69.
14. Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 173; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 46.
15. Tabakatü'l-Kübrâ, VI. 172.

Öğrencileri es-Sülemî'nin şöyle dediğini de nakletmişlerdir: «Kur'ân'ın tamamını Hz. Osman (r.a.)'dan okudum. Devâm etmek istediğim de:

— Beni meşğûl ediyorsun. Okutma işi bana güç geliyor. Binaenaleyh Zeyd İbn Sabit'e git. Çünkü o, devlet işleri ile meşğûl değildir. Müslümanlara hizmet etmek için oturuyor. Ben, Kur'an'dan hiç bir şeyde O'na muhâlefet etmem.» dedi.

Bundan sonra Hz. Ali ile karşılaştım. Beni okutmasını istedim. Zeyb İbn Sabit'e git, Ondan okuman gerek, dedi. Hz. Ali'nin tavsiyesi üzerine Zeyd İbn Sabit'e gittim, O'ndan tam onüç sene okudum.» demiştir. (16)

Alkame İbn Mersed'in ifadesine göre es-Sülemî Kur'ân'ı Hz. Osman'dan öğrenmiş ve Hz. Ali'ye arz etmiştir. (17)

Bu ifâdeden es-Sülemî'nin Hz. Osman'ı dinlediğini ve Hz. Ali'ye ders dinletmiş olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz.

Hafız ez-Zehebî (ö. 748/1347) ise es-Sülemî'nin Abdullah İbn Mes'ud'dan, Hz. Osman'dan ve Hz. Ali'den okuduğunu kaydetmektedir. (18)

III— ÖĞRENCİLERİ :

Muhakkak ki es-Sülemî'den ders almış zevât sayılmayacak kadar çoktur. Ancak bunların belli başlıcaları ve en meşhurları şunlardır :

Ehli Beyt'den Rasûlullah (s.a.v.)'in sevgili torunu Hz. Hasen (ö. 50/670) (19), ve Hz. Hüseyin (ö. 61/680) (20), Tabiûndan Küfelilerin mevlâsı Yahya İbn Vessâb el-Esedî (ö. 103/721) (21), Amir İbn Şurahbil İbn Abdullâh Ebû Amr eş-Şâ'bî el-Kûfî (ö. 104/

16. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 47-48.

17. Kitâbü's-Seb'a, s. 69; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 46; Gâyetü'n-Nihâye, I. 413.

18. Tezkiratü'l-Huffâz, I. 58.

19. Kitâbü's-Seb'a, s. 69; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 46; en-Neşr fi'l-Kirâatil, Aşr, I. 3; Gâyetü'n-Nihâye, I. 4130, Taşköprü Zâde, Ahmed: Mevzûâtü'l-Ulûm, İstanbul, I. 463.

20. Kitâbü's-Seb'a, s. 69; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 46; en-Neşr fi'l-Kirâati'l-Aşr, I. 3; Gâyetü'n-Nihâye, I. 244; Mevzûâtü'l-Ulûm, I. 463.

21. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45; Gâyetü'n-Nihâye, II. 380.

722) (22), Ebû Ayn Muhammed İbn Ubeydullah İbn Saïd es-Sakafî el-Kûfî (ö. 110/728) (23), Muhammed İbn Ebû Eyyûb (24), Abdullâh İbn İsâ İbn Ebî Leylâ (25), Yedi Mütevâtir Kırâat İmâmlarından Asım İbn Ebi'n-Necûb Ebû Bekr el-Esedî el-Kufî (ö. 127/744), (26), büyük İmam Amr İbn Abdillah İbn Ahmed Ebû İshâk es-Sebîî el-Hemedânî el-Kûfî (ö. 132/749) (27), Atâ İbn es-Sâib (ö. 136/753) (28) ve İsmâil İbn ebî Hâlid (ö. 146/763) dir. (29).

IV— KÜFE'DE KUR'ÂN KIRÂAT TARİHİNİN GELİŞİMİ :

Hiz. Ömer (ö. 23/643) Kur'an öğretmek için ilk önce Kufe'lilere Abdullah İbn Mes'ûd'u göndermişti. Kûfeliler, Hiz. Osman'ın kırâatleri bir kırâat olarak cem' edinciye kadar bu kırâate devâm ettiler. (30) Nihâyet Hiz. Osman Halife olup, İslâm beldelerinde de kırâat farklılıkları belirince, Zeyd İbn Sâbit'in başkanlığında bir komisyon kurmuş, Mushâf'ın istinsâh ve teksîr işini onlara emretmişti. (31)

Hiz. Osmân istinsâh ettirmiş olduğu Mushâf'lardan büyük ilim merkezlerine birer tane göndermiştir. (32)

Kırâat nakli yalnız Mushaf'larda yazılanları okumakla mümkün olmadığından Hiz. Osman, büyük ilim merkezlerine gönderdiği mushafı okutmak üzere -gerek ashâbdan ve gerekse tabiûndan mukri'- (okutucu)'ler göndermiş, her şehir halkı kırâatleri kendi mushaflarından, onların öğretmesi ile, sanki Hiz. Peygamberin ağzından öğreniyorlarmış gibi almışlardır. (33)

22. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45; Gâyetü'n-Nihâye, I. 350.

23. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45; Gâyetü'n-Nihâye, II. 194.

24. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45; Gâyetü'n-Nihâye, II. 104.

25. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45; Gâyetü'n-Nihâye, I. 440.

26. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45; Tezkiratü'l-Huffâz, I. 59; Gâyetü'n-Nihâye, I. 348; Tehzibü't-Tehzib, I. 184; Mevzûâtü'l-Ulûm, I. 463.

27. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45; Gâyetü'n-Nihâye, I. 602; Tehzibü't-Tehzib, V. 184.

28. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45; Tezkiratü'l-Huffâz, I. 59; Gâyetü'n-Nihâye, I. 513; Tehzibü't-Tehzibi, V. 184; Mevzûâtü'l-Ulûm, I. 463.

29. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45; Gâyetü'n-Nihâye, I. 413.

30. Kitâbü's-Seb'a, s. 66-67.

31. el-Buharî, Muhammed İbn İsmâil: el-Câmi'us-Sahîh, İst. 1315, VI. 99.

32. ed-Dâni, Ebû Amr Osmân İbn Saïd: el-Muknî, Dimesşk, 1359/1940, s. 19; ez-Zerkeşi, Bedriiddin: el-Burhân fi Ulumi'l-Kur'an, Mısır, 1376-1377/1957-1958. I. 240.

33. ez-Zerkânî, Muhammed İbn Abdilazîm : Menâhilu'l-İrfân fi Ulûm-il-Kur'an, Mısır, trs., I. 407.

Hız. Osman (r.a.) Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'yi, Kûfe Mushafı ile Kûfe'ye göndermiştir. (34)

Sahih ve mütevâtir kırâatleri ilk önce toplayan İbn Mücâhid (ö. 324/935)'in rivâyetine göre Kûfeli müslümanlar başka bir kırâat bilmezken yalnız Abdüllâh İbn Mes'ud'un kırâatini okuyorlardı. Bundan sonra Hız. Osman (r.a.)'in cem' ve tertip ettirmiş olduğu kırâatleri de ilk önce Kûfelilere okutup öğreten Ebû Abdurrahmân es-Sülemî olmuştur. Es-Sülemî bu maksadla kırk cene Mescid-i A'zam'da oturmuş ve kendisini sırf bu işe adanmıştır. (35)

Es-Sülemî, I. hicrî asırda Kûfe'de el-Hâris İbn Kays (ö. 40/660) - Alkame (ö. 63/682), Amr İbn Şurahbîl (ö. 63/682), Mesrûk (ö. 63/682) - er-Rebî' (ö. 70/689), Abîde (ö. 72/691), Amr İbn Meymûn (ö. 74/693), Ubeyd İbn Nudayle (ö. 74/693), el-Es'ved (ö. 75/694), Zirr ibn Hubeyş (ö. 82/701), Ebû Zur'a (ö.?), Amr İbn Cerîr (ö.?), Said İbn Cübeyr (ö. 95/713), İbrâhim en-Nehâî (ö. 95/713), eş-Şa'bî (ö. 105/723), gibi ehl-i ilim ve kırâat âlimleri arasında mümtaz bir mevkie sâhib bulunuyordu. (36)

V— KUR'ÂN OKUMA VE OKUTMASI :

Sa'd İbn Ubeyde'nin rivâyetine göre es-Sülemî, Hız. Osman'ın hilâfeti yıllarında, Haccâc İbn Yûsuf (ö. 95/713)'ün âmirliğinin başlangıcı (37) ve Bişr İbn Muaviye (Mervân) (ö. 73/692)'nin velâyetinin sonuna kadar, tam kırk yıl (ölüncüye) kadar müslümanlara Kur'an ve kırâat okutmakla meşğûl olmuştur. (38)

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî, Hız. Osman (r.a.)'ın rivâyet et-

34. Menâhilül-İrfân, I. 396-397 Kezâ Hız. Osman Abdullah İbn es-Saib (ö. 70/689)'i Mekke Mushafı ile Mekke'ye, Mugîre b. Şihab ez-Zührî (ö.91/709)'yi Şam Mushafı ile Şam'a, Amir b. Abdi Kays (ö. 55/675)'ı Basra Mushafı ile Basra'ya göndermiştir.
35. Kitâbü's-Seb'a, s. 68; Gâyetü'n-Nihâye, I. 413.
36. Ebû Şame, Abdurrahmân b. İsmâil b. İbrahim: İbrâzü'l-Meânîmin HIRZİ'l-Emârî, Mısır, 1402/1981; en-Neşr fi'l-Kırati'l-Aşr, I. 3; Mevzuatü'l-Ulûm, I. 461; Menâhilü'l-İrfân, I. 40.
37. Câmîus-Sahîh (Sahihu'l-Buharî), VI. 108; Kitâbüs-Seb'a, s. 68.
38. Tezkiratu'l-Huffâz, I. 58-59; Kitâbüs-Seb'a, s. 68; Hilyetetu'l-Evliyâ, IV. 192; Tarihu Bağdâd, IX, 431; Ma'rifetu'l-Kurrâ, I. 46; Gâyetü'n-Nihâye, I. 413; en-Neşr, I. 3; Tehzîbü'l-Tehzîb, V. 184.
39. el-Câmîus-Sahîh, VI. 108; ed-Dârimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman: Sünenü'd-Dârimî-Medîne, 1386/1966, II. 314; et-Tirmîzî, Ebû İsâ: Sünenü't-Tirmîzî, Beyrut, trs, V. 173;

tiği «Sizin en hayırlınız, Kur'anı öğrenen ve öğretendir.» (39). Hadis-i Şerifine işâret ederek «Beni Kûfe Câmiiinde Kur'ân okutmak için uzun müddet oturtan işte bu hadis-i şeriftir.» (40) demiştir.

İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429) es-Sülemî hakkında «O, Kûfe camiiinde kadrinin yüceliği, ilminin derinliği ve insanların ilmine olan ihtiyacına binaen müslümanlara Kur'ân okutmuş ve öğretmiştir.» (41) demektedir.

Es-Sülemî Kur'ân-ı Kerîmi tecvîdine riâyet ederek fevkalâde okurdu. (42) Kirâat, tecvîd ve zabt O'nda doruk noktasına ulaşmıştı. (43)

Öğretim metodlarını uygulamada oldukça mâhirdi (44). İşlerinden geri kalmamaları için önce öğrencilerinden iş güc sahiplerini okuturdu. (45)

Her fırsatta ve her uygun yerde öğrencilerini okuturdu. Nitekim Atâ' İbn es-Sâib'in rivâyetine göre kendisine yolda Kur'ân okutmuştur. (46)

Hız Ömer (ö. 23/643)'in rivâyetine göre Rasûlullah (s.a.v.), Kur'an-ı Kerîmi Cibril (A.)'dan beşer beşer (beşer âyet) telakkî etmiştir. (47) Ashav-ı Kirâmdan, tabiûn ve ondan sonra gelen kirâat âlimlerinden bazıları genellikle bu metoda uygun hareket etmişlerdir. (48) Bununla berâber Rasûlullâh (s.a.v.)'in ameli hükümleri ile berâber Ashabına onar âyet öğrettiği de bilinmektedir. Kaynakların ittifaqla bildirdiklerine göre Hz. Peygamber Ashâbına onar âyet öğretmiş, âyetlerin ihtivâ ettiği hükümler öğreni-

40. el-Câmiu's-Sahih, VI. 108; Sünenü'd-Dârimî, II. 314; Sünenü't-Tirmizi, V. 173; Hilyetü'l-Evliyâ, IV. 193-194; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 47; en-Neşr, I. 3; Gâyetü'n-Nihâye, I. 413-414.

41. en-Neşr, I. 3.

42. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45.

43. Gâyetü'n-Nihâye, I. 413; Mevzûâtü'l-Ulûm, I. 463.

44. Hilyetü'l-Evliyâ, IV. 191.

45. Gâyetü'n-Nihâye, I. 413.

46. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 47; Gâyetü'n-Nihâye, I. 413.

47. es-Sehavi, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed: Cemalü'l-Kurrâ, ve Kemâlu'l-Ikrâ, İstanbul, Es'ad ef. ktb. no: yazma, V. 116 a.

48. Aynı eser, V. 116 a.

lip uygulanmadıkça, iyice okunup ezberlenmedikçe, diğer on âyete geçirmemiştir. (49)

Kırâat imâmları, öğrencilerin durumuna göre beş, on ve daha fazla okumalarına müsaâde etmişler, genellikle sünnete iktida' bakımından on âyet okutmayı âdet haline getirmişler ve buna aykırı davranışı hoş karşılamamışlardır. (50)

Es-Sülemî'nin rivâyetine göre hocaları; Hz. Osman, Abdullah İbn Mes'ûd, ve Ubeyy İbn Ka'ab kendisine hem amelî ve hem de nazarî olarak on âyet öğretmişler (51): «bu nesilden sonra bir topluluk gelecek, Kur'ânâ vâris olacaklar suyu içtikleri gibi Kur'ânı içecekler. Fakat Kur'ân onların köprücük kemiklerinden aşağıya inmeyecek (kablerine te'sir etmiyecek tir.» demişlerdir. (52)

Ebü Abdurrahmân es-Sülemî, her hususta olduğu gibi, hocalarının ve onların muallimi olan Hz. Peyğamber'in yolundan gitmiş, ve onun tedris metodlarını ta'kib etmiştir.

Muhtelif rivâyetlere göre es-Sülemî öğrencilerinin durumlarına göre beşer (53), onar âyet (54), veyâ sabah yirmi, akşam da yirmişer âyet öğretmiştir. (55)

es-Sülemî öğrenilen, ezberlenen sûre ve âyetlerin unutulmasını hoş karşılamaz: «unuttum denmemeli, okumayarak gaflet ettim demelidir.» derdi. (56)

49. Ahmed İbn Hanbel: Müsned, Beyrut, 1389/1069; V. 410; el-Hakim-en Neysaburî, Ebü Abdullâh Muhammed b. Abdillâh: el-Müstedrek alâ sahîhayn fi'l-Hadis, Riyâd, 1335, 11457; el-Beyheki, Ebü Bekr Ahmed b. Hüseyin İbn Ali: es-Sünenü'l-Kübrâ, Beyrut, 1344-1356, II. 346-347; Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 172.
50. en-Neşr, II. 197.
51. Kitabü's-Seb'a, s. 69; Daha fazla bilgi için bkz: et-Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed İbn Cerir: Cevâmiu'l-Beyân an Te'vili'l-Kur'ân Mısır, 1373/1954, I. 35-36 Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 172; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 46; Gâyetün-Nihâye, I. 413.
52. Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 172; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 47; Gâyetü'n, Nihâye, I. 413.
53. Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 172; İbn Hacer el-Askalanî, Fethu'l-barî bi şerhi'l-Buharî, Mısır, 1378/1959, X. 454; el-Müttekî, Ali b. Hüsamiddin: Mün-tehabü Kenzi'l-Ummâl fi Süneni'l-Akvâli ve ve'l-Efâl, Beyrut, 1389/1969, I. 377; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 47.
54. Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 172; Cemâlü'l-Kurrâ, V. 116 a.
55. Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 172; Kitabü's-Seb'a, s. 69.
56. Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 174.

HEDİYE KABUL ETMEZDİ :

Atâ' ibn es-Sâib'in rivâyetine göre Ebû Abdurrahmân es-Sü-mî'den bir adam Kur'ân okumuş ve ona bir at (veya ok) hediye etmek istemişti. Üstâz verilen hediyeyi sâhibine iâde etmiş ve «bilesin ki bu hediye okumadan önce olmalıydı.» demiştir. (57)

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî, Amr İbn Hureys (ö. 85/704)'in çocuğuna kur'ân-ı Kerim öğretmiş, Amr da iki adamla üstâza uy-gun bir hediye yollamış, hediyeyi kabul etmeyip geri gönderen üstâz» Biz Allâh'ın kitâbına mukâbil ücret almayız.» demiştir. (58).

Öğrencilerini zararlı akımlardan korurdu :

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî, öğrencilerinin zararlı akımla-ra kapılmamalarını ve ahlak bozucu hikâye anlatanlardan uzak durmalarını isterdi.

Öğrencilerinden mütevâtir kırâat imamlığına yükselmiş bu-lunan İmâm Âsım bu hususta şöyle diyor: «Üstadımız Ebû Ab-durrahman es-Sülemî'ye okumağa gittiğimizde henüz bülûğ çağı-na yeni erişmiştik. Üstâdımız bize şöyle derdi. «Ebu'l-Ahvâs (ö. 74/692) müstesnâ, ahlak bozucu, mâlâya'ni şeyler anlatan-larla oturmayınız. Şakîku'd-Dabiyy (ö. 82/701) ile de oturmayın-ız. Ebû vâil ve Sa'd ibn Ubeyde bunlardan değildir.» (59).

Diğer bir rivâyetinde de üstâzın şöyle dediğini nakletmiş-tir «Derse başlayınca Şakîku'd-Dabiyy ile oturan bizimle oturma-sın. Haricilerden Harûriyye tâifesi ile oturan bizimle oturmasın. Hikâye anlatanlarla oturanlar bizimle oturmasın. Ancak EBÛ vâil müstesnâ.» derdi. Şakîku'd-Dabiyy el ahlâkî ve Fikrî bakımdan sapık idi. İmâm Âsım «Ebu'l-Ahvas'la oturur, o da bizimle sohbet ederdi.» diyor. (60)

Şakîku'd-Dabiyy Ebû Abdurrahman es-Sülemî'ye :

— «İnsanları benimle oturmaktan (sohbet etmekten) niçin men ediyorsun? demiş. Oda :

57. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 48; Gâyetü'n-Nihâye, I. 413.

58. Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 173; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 47.

59. Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 173.

60. Hilyetü'l-Evliyâ, IV. 193.

— Yanındakileri sapıtmak istediğini görüyorum. Söyle bakalım buna ne dersin?» demiştir. (61)

FIKİH :

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî kâri ve mukrî olmakla beraber, aynı zamanda bir fakihti de. Ebu'l-Ahvâs, Ebû İshâk es-Sebiî'ye «fıkıh ilmini ondan öğren. Çünkü o., iyi bir fakıhtır.» demiştir. (62). Ebû Abdurrahmân es-Sülemî arpa karşılığında buğday almayı mekrûh addederdi. (63)

VI— İBADETİ :

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî son derece ibâdetine bağlı, oruç ve namazına düşkündü. (64)

Öğrencisi Atâ' İbn es-Sâib Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin namazına çok düşkün olduğunu şöyle anlatıyor: «Es-Sülemî hasta olduğu halde mescidde bulunuyordu. Huzuruna girdiğimizde kazaî hüküm veriyordu. Allâh sana merhamet etsin yatağına dönmez misin? dedik. Şöyle dedi.»

— Rasûlullah (s.a.v.) Hazretlerinden namaz hakkında duyduğu hadisi rivâyet eden kişi bana şöyle nakletti (65). Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu «Bir kimse namaz kıldığı yerden kalkmadığı, ya da orada konuşmadığı müddetçe, melekler o kimseye devamlı olarak duâ ederler. Ve Allâhım! onu yargıla, Allahım onu affet, başışla derler.» (66). İşte bunun için ben mescidimde iken burada ölmeği istiyorum» demiştir. (67)

Şimr (ö.?) şöyle diyor: «Ebû Abdurrahmân es-Sülemî elimden tutu ve namaza karşı tâkatın nasıl? dedi. Ben de :

— Maşâallah (Allahnazardan saklasın ona söyliyeceğimi söyledim. Bunun üzerine O:

— Ben de aynen senin gibiyim. Yatsı namazından sonra kal-kar, sabah namazına kadar gece namazı kılarım. Bir de bakmışım

61. Aynı eser, IV. 193.

62. Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 173.

63. Aynı eser, VI. 173.

64. Hilyetü'l-Evliyâ, IV. 191.

65. Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 174; Tarihu Bağdâd, IX. 431.

66. Sünenü'd-Darimî, I. 268.

67. Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 174; Tarihu Bağdad, IX. 431.

ki, sabah namazı olmuş. İşte o zaman namaza ilk başladığım gibi, on karşı daha istekli ve daha gayretli olurum» demiştir. (68)

Atâ İbn es-Sâib şöyle diyor: «Ölüm ânında es-Sülemî'nin yanına girdik. Es-Sülemî: «Rabbimin mağfiretini ümid ederim. Çünkü ben, onun rızâsı için, tam seksen sene ramazan orucu tuttum.» demiştir (69) Bu rivâyetten es-Sülemî'nin çok yaşadığı anlaşılmaktadır.

Yine Atâ' İbn Es-Sâib'in rivâyetine göre es-Sülemî devamlı hayır amel işlenmesini ister ve şöyle derdi: «Şüphesiz ki görevli melek, her sabah her birinize tertemiz bir sahife getirir. O halde o adam sabahleyin hayır işlemeli. Eğer o kul birinci sayfa ile son sayfayı hayır amelle dolduracak olursa bu iki sayfa arasında işlenen günahların affolunması umulur.» (70).

Cömerd idi :

Es Sülemî muhtaçlara yardım elini uzatırdı. Yemek yemek için evine gitmez, yemeğini mescide getirtirdi. Fakirler bazan yemeğini yolda karşılar, o da onları doyururdu. Onlar :

— Allâh bunu sana mübârek kılsın derler, o da :

— Allâh da bunları size mübârek kılsın derdi. Ve hemen Hz. Aîşe (ö. 57/676)'in şu sözünü nakledirdi: «Sadaka verdiğinizde size hayır duâ edilirse, duâ edildikçe, sadaka vermeye devâm ediniz.» (71).

VII— HADİS :

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî Tabiûn ileri gelenlerinden olduğu için Ashâb-ı Kirâmla görüşmüş ve onlardan hadîs rivâyet etmiştir. Bu hususda onun sika olduğu bilinmektedir. Nitekim bu konuda tabiûn ileri gelenlerinden muhaddis, aynı zamanda meşhur mukri Ebû Müslim Sâlih İbn Ahmed İbn Abdillâh el-İclî (181-261/797-875) babasından naklen; es-Sülemî'nin «S İ K A» olduğunu (72), tabakât sâhibi İbn Sa'd (ö. 230/844)'ın aynı fikre

68. Hilyetü'l-Evliyâ, IV. 192.

69. Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 175; Hilyetü'l-Evliyâ, IV. 192; Tarihu Bağdâd, IX. 431; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 48; Gâyetü'n-Nihâye, I. 413.

70. Hilyetü'l-Evliyâ, IV. 192.

71. Aynı eser, IV. 192.

72. Tarihu Bağdâd, IX. 431; Tehzibü't-Tehzib, V. 184.

katılıp, rivâyet etmiş olduğu hadislerin çok olduğunu ifâde etmiştir. (73) Meşhûr Sünen sâhibi en-Nesâî (ö. 303/915) de onu takdir ederek onun hakkında «sikadır.» demiştir. (74)

İbn Abdilberr (ö. 480/1087) «hadiscilerin hepsi es-Sülemî'nin sika olduğunda ittifak etmişlerdir.» demektedir (75).

Hâfız ez-Zehebi (ö. 748/1347) de: «O'nun sika ve kadri yüce bir zât olduğunu zikretmiş (76) ve rivâyet etmiş olduğu hadislerin Kütüb-i Sitte'de yer aldığını kaydetmiştir (77).

Büyük kırâat âlimi İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429) ise; bu hususta ez-Zehebi'nin fikrini te'yid etmektedir. (78)

HADİS RİVÂYET ETMİŞ OLDUĞU ASHAB :

Hâlid İbn Velîd (ö. 21/641) (79) Hz. Ömer (ö. 23/643) (80), Sa'd (81), Abdullâh İbn Mes'ûd (ö. 32/652) (82), Ebu'd-Derdâ (ö. 32/643), (83), Hz. Osman (ö. 35/655) (84), Huzeyfetü'l-Yemân (ö. 36/656) (85), Hz. Ali (ö. 40/660) (86), Hufeyfe (ö. 44/684) (87), Ebû Mûsâ el-Eşarî (ö. 44/664) (88), ve Ebû Hüreyre ö. 57/676) dir. (89)

73. Tehzîbü't-Tehzîb, V. 184.

74. Ayni eser, V. 184.

75. Tehzîbü't-Tehzîb, V. 184.

76. Tezkiratü'l-Huffâz, V. 59; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 48.

77. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 48.

78. Gâyetü'n-Nihâye, I. 414.

79. Tezkiratü'l-Huffâz, V. 184.

80. Hilyetü'l-Evliyâ, IV. 193; Tezkiratü'l-Huffâz, I. 58; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45; Tehzîbü't-Tehzîb, V. 184.

81. Tehzîbü't-Tehzîb, V. 184.

82. el-Muhâri, Ebû Abdullah Muhammed İbn İsmail: et-Tarihu'l-Kebîr, Haydarabât, 1377/1958, III. 73; Hilyetü'l-Evliyâ, IV. 193; Tarihu Bağdâd, IX. 430; Tezkiratü'l-Huffâz, I. 58; Tehzîbü't-Tehzîb, V. 184.

83. Hilyetü'l-Evliyâ, IV. 193; Tehzîbü't-Tehzîb, V. 184.

84. et-Târihu'l-Kebîr, III. 73; Hilyetü'l-Evliyâ, IV. 193; Tarihu Bağdâd, IX. 430; Tezkiratü'l-Huffâz, I. 58; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 45; Tehzîbe'tehzîb, V. 184.

85. Tarihu Bağdâd, IX. 430; Tehzîbü't-Tehzîb, V. 184.

86. Tarihu'l-Kebîr, III. 73; Hilyetü'l-Evliyâ, IV. 193; Tarihu Bağdâd, IX. 430; Tezkiratü'l-Huffâz, I. 58; Tehzîbü't-Tehzîb, V. 184.

87. Tarihu Bağdâd, IX. 430; Tehzîbü't-Tehzîb, V. 184.

88. Tarihu Bağdâd, IX. 430; Tehzîbü't-Tehzîb, V. 184.

89. Tehzîbü't-Tehzîb, V. 184.

Şu'be (ö. 193/809); «es-Sülemî, Hz. Osmân (a.r.)'dan hadis dinlemedi» (90) demiş ise de; Hafız ez-Zehabî bu söze karşı çıkmış ve «bu söz gerçeği yansıtmıyor. Es-Sülemî'nin Hz. Osman ile mülâkî olduğu ve onunla görüşüp konuştuğu tarihen sâbittir.» demiştir. (91).

EBÛ ABDURRAHMÂN ES-SÜLEMÎ'DEN HADİS RİVÂYE TEDEN ZEVAT :

Ebu'l-Buh'teri et-Tâî (ö. 83/702), Sa'd İbn Ubeyde, Sa'd İbn Cübeyr (ö. 95/713), İbrâhim en-Neâî (ö. 95/713), Alkame İbn Mersed, Abdü'l-Melik İbn A'yün, Abdü'l-A'lâ, Müslim İbn Betîn, İmâm Âsım İbn Behdele (ö. 127/744), İsmâil İbn Abdillâh es-Süddî (ö. 127/744), Ebû Husayn Osman İbn Âsım (ö. 127/744), Ebû İshâk es-Sehebiî el-Hemedânî (ö. 132/749) ve Atâ, İbn es-Sâib (ö. 136/753), dir. (92)

SONUÇ :

İmam Ebu Abdurrahmân es-Sülemî Tabiûn ileri gelenlerindedir. Peygamber (s.a.v.) hayatta iken doğmuştur. Babası, ashabtandır, Rasulullâh (s.a.v.) devrinde ashab-ı Kirâmdan kurrâlıkla meşhûr olan; Übeyy İbn Ka'ab, Abdullah İbn Mes'ud, Osmân İbn Affân, Ali İbn Ebi Tâlib ve Zeyd İbn Sâbit'ten Kur'an öğrenmiş, kârî ve mukrî mertebesine yükselmiş, Peygamber (s.a.v.) in sevgili torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e hocalık yapmış, vefâtından sonra yerine geçen yedi mütevatir kırâat imamlarından İmâm Âsım Ebû'n-Necûd el-Esedî el-Kûfî'yi yetiştirmiş, bu meydana sayısız ilim adamlarına ve imâmlara hocalık etmiştir.

Hz. Osman (r.a) Mushafı istinsah ve teksir ettirince Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'yi Kûfe Mushafı ile Kûfe'ye göndermiş ve okutma görevini ona tevdi etmiştir.

Es-Sülemî, Hicrî I. asırda Kûfe gibi ilim merkezinde, ilim erbâbı ve kırâat âlimleri arasında mümtâz bir mevki kazanmıştır. Kûfe'de Mescid-i A'zam'da imamlık yapmış ve aynı mescidde kırk sene Kur'an (kırâat) okutmuştur.

90. Tabakâtü'l-Kübrâ, VI. 172; Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 48; Gâyetü'n-Nihâye, I. 414.

91. Ma'rifetü'l-Kurrâ, I. 48; Gâyetü'n-Nihâye, I. 414.

92. Tarihü Bağdâd, IX. 430; Tezkiratü'l-Huffâz, I. 59; Tehzibü't-Tehzîz, V. 184.

Kur'an-ı Kerim'i tecvidine riâyet ederek fevkalâde okurdu. Kur'ân-ı Kerimi öğretim metodlarını çok iyi bilir ve uygulamada titizlik gösterirdi. Her hususda olduğu gibi, bu konuda da, Rasûlullâh (s.a.v.)'in Kur'ân okutma metodunu ta'kib etmiş, öğrencilerine Kur'ân-ı Kerimi hem amelî ve hem de nazarı olarak öğretmiştir. Es-Sülemî, tenbellik ve gaflet sebebi ile, öğrencilerinin öğrendikleri sûre ve âyetleri unutmalarını hoş karşılamamış ve Kur'an öğretme karşılığı ücret kabul etmemiş, geri çevirmiştir. Öğrencilerini dâima zararlı ve ahlak bozucu akımalardan korumuştur.

Rasûlullâh (s.a.v.)'in sünnetine sınıksız sarılan ve her zaman onu yaşayan es-Sülemî, hadislerini nakletme husûsunda da sika-lık mertebesine ulaşmıştır. Çok hassas olan bu konuda O'nun sika-lığına hadis âlimleri ve ilim adamları kabul etmişlerdir. İşte bu bakımdan O'nun rivâyet etmiş olduğu hadisler, Kütüb-ü Sitte'de yer almıştır. Hadisleri meşhûr Ashab-ı Kirâmın rivâyet etmiş, kendisinden de sayılmayacak kadar zevât hadisi rivâyet etmişlerdir.